

Élet a Gyermek Házában

Maria Montessori pedagógiai módszere

A 19–20. század egyik legkiemelkedőbb pedagógiai módszerének kidolgozása Maria Montessori nevéhez fűződik. Ő volt az első női orvos Olaszországban, aki konkrét célokat megfogalmazva kívánta megújítani az akkori oktatást. Montessori először doktori tanulmányai alatt kezdett el értelmileg akadályozott gyermekekkel foglalkozni, amikor felismerte, hogy a gyermekek számára – egészségügyi ellátásuk mellett – biztosítani kell nevelésüket is, amit speciális környezetben célszerű folytatni. Módszerét később egészséges gyermekek nevelésekor is alkalmazta. 1907-ben nyitotta meg az első Gyermek Háza intézményt, ami később a világ számos országában elterjedt. Montessori módszere több ezer gyermek szakszerű nevelését tette lehetővé, komoly erőfeszítéseket téve az analfabetizmus csökkentése, valamint az alapvető műveltség – többek között az írás, olvasás, számolás – elsajátítása érdekében.

Montessori könyvének korábban már számos kiadása megjelent (1926, 1948, 1995, 2002, 2011). A könyv nyelvezete és gondolatmenete jól felépített, könnyen követhető; a Montessori-féle pedagógia elméleti háttérének megértését több helyen lektori magyarázatok segítik.

A kötet huszonöt fejezetből és egy záró részből áll, ami a módszerhez szorosan kapcsolódó pedagógiai eszközöket mutatja be. Művében a szerző kellő alaposággal vázolja a módszer kidolgozását megelőző pedagógiai viszonyokat és az akkori kutatási eredményeket. Ezt követően részletesen kifejti stratégiájának felépítését és sajátosságait. Ismertetése rendkívül szemléletes, példák és életszerű párbeszédok segítségével mutatja be a tanítási folyamatot, valamint a gyermek és a nevelő kapcsolatát.

Montessori a könyv elején a hagyományos iskolák hibáit és problémáit ismertet, felsorolva azokat a tényezőket, amelyek a gyermek akadálymentes és zavartalan fejlődését alapvetően gátolják. A Montessori-módszer és a régi, hagyományos iskolák gyakorlata közötti különbséget jól példázza, hogy a könyv kitér a gyerme-

ket körülvevő környezet – részben az osztályterem és a bútorok – nem megfelelő kialakítására, valamint a különböző pedagógiai módszerek helytelen alkalmazására, melyek mind a gyermek bezártságát, mozdulatlanságát eredményezik. A Gyermek Házában minden tárgyat, bútort igyekeztek a gyermekek igényei szerint kialakítani. Montessori módszerének köszönhetjük a gyermekméretű bútorok elterjedését. A régi rendszer pedagógusainak hibáit Montessori elsősorban „a szűk-ségtelen szóáradat”-ban és a „pontatlan információk”-ban látja (105. o.), melyek sok esetben összezavarják a gyermeket, hiszen az adott feladatot túlmagyarázva nem hagynak neki esélyt arra, hogy önállóan próbálja felfedezni a világot. Úgy véli, a jó pedagógus – szemben a hagyományos iskolák gyakorlatával – megfigyelő szerepet tölt be a tanítási folyamatban, kívülről szemléli a gyermek felfedezőútját, amit olykor rövid szemléltetéssel és a lehető legtömörebb válaszokkal támaszt alá.

A további fejezetek a tanítási módszerek alapos elemzését, vizsgálatát foglalják össze, közvetlen betekintést nyújtva a Gyermek Háza mindennapjaiba, az ott folyó pedagógiai munkába. Montessori

módszere rendkívül széles területet érint: kezdve az alapvető megfigyelésektől – például a testi növekedés nyomon követése – a gyermekközpontú nevelési környezet megteremtésén át a sokszínű tanítási módszerek alkalmazásáig. Nevelési módszere kiterjed az írás, olvasás, számolás, aritmetika, mozgás,

zene gyakorlására, valamint a különböző érzékszervek fejlesztésére. Mind ezen felül magában foglalja a művészeti és a vallási nevelést is. Az írás tanításánál kitér az íróeszköz kezelésére (az eszközt tartó három ujj és a laza kéz szerepére), valamint a rajzolás, színezés és a betűk rajzolásának fontosságára. Az aritmetikai gyakorlatok között különleges helyet kap a nulla-gyakorlatok alkalmazása, ahol a szerző részletesen elmagyarázza a nevelő pedagógiai módszerét, feladatát a nulla szám tanításakor. A művészeti nevelés gyakorlata a zenei nevelést és az alkotó művész nevelését célozza meg. A zene esetében elsősorban a ritmikus torna (mozgásos tevékenységek közbeni zenehallgatás) gyakorlatára, az alkotó művészetnél a rajzolás, a színek és a formák megkülönböztetésének tényezőire összpontosít. Ezzel szemben a vallási nevelés elsősorban a magasabb rendű erkölcsi normák tanítását tűzi ki célul.

A Montessori-módszer jellegzetes eszközeinek számítanak a fából készített játé-

kok, ugyanis a szerző úgy véli, hogy ebben a korban a gyermekek elsősorban érzékelés – főleg tapintás és szaglás – útján tanulnak. Az eszközök részletes használatának leírása és magyarázata mellett szinte mindegyik tárgyról készült segítő-magyarázó ábra, illusztráció a könyv záró

fejezetében. Az ábrázolt eszközök között találhatunk az öltözködés, írás, olvasás és számolás elsajátításához, valamint az érzékfejlesztéshez és zenéléshez szükséges fejlesztőjátékokat, melyek közül Montessori egyik leggyakrabban alkalmazott eszközéül – kifejezetten az írás, olvasás és számolás tanításához – a dörzspapír szolgált.

A könyv érdekessége, hogy a szerző több esetben bensőséges, személyes hangon szól az olvasóhoz. Néhol élményszerű történetet mesél el tapasztalatairól, aminek egyértelmű célja az olvasó bevonása. Közvetlen hangvétele megkönnyíti pedagógiájának és a Gyermekek Házában folyó mindennapos történéseknek az értelmezését.

Montessori módszerét korábban több kortársa bírálta, akik elsősorban a hagyományos élményszerű játékok hiányát vélték felfedezni. *A mozgásra nevelés* című fejezetben elsősorban egyensúlyérzékelést elősegítő gyakorlatok szerepelnek, kihagyva számos labdajáték, talajgyakorlat ismertetését. Célszerű lett volna a változatos mozgást fejlesztő élményszerű játékok

A Montessori-módszer jellegzetes eszközeinek számítanak a fából készített játékok, ugyanis a szerző úgy véli, hogy ebben a korban a gyermekek elsősorban érzékelés – főleg tapintás és szaglás – útján tanulnak. Az eszközök részletes használatának leírása és magyarázata mellett szinte mindegyik tárgyról készült segítő-magyarázó ábra, illusztráció a könyv záró fejezetében. Az ábrázolt eszközök között találhatunk az öltözködés, írás, olvasás és számolás elsajátításához, valamint az érzékfejlesztéshez és zenéléshez szükséges fejlesztőjátékokat, melyek közül Montessori egyik leggyakrabban alkalmazott eszközéül – kifejezetten az írás, olvasás és számolás tanításához – a dörzspapír szolgált.

alkalmazása és ismertetése is, amit a szerző szükségszerűen tárgyal. A módszer másik hiányossága a mese elhagyása. Montessori pedagógiájában ez az – egyébként a nevelés szempontból igen fontos – elem semmilyen szerepet nem kap, helyette a folyamatos készség- és képességfejlesztés (pl. az írás-olvasás), a különböző érzékfejlesztést elősegítő gyakorlatok (pl. mozgás, rajzolás), valamint a fegyelem és a csend megeremtése kapnak kiemelt figyelmet. A játékok használatának szabályait illetően némi ellentmondásba ütközhet az olvasó, hiszen Montessori szerint minden gyermek kedve szerint válogathat a polcon lévő tárgyak közül; bátran leveheti és játszhat velük, majd a játék végén köteles azt az eredeti helyére visszatenni. Azonban a gyermek nem adhatja át játékát játszótársának. A magyar fordítást lektoráló B. Méhes Vera megjegyzi, hogy amennyiben a gyermek már nem kíván játszani az eszközzel, nyújtsa át társának a játékot, felesleges előtte a helyére tenni (148. o.). Ettől eltekintve, úgy vélem, a játék szerepe a gyermekek nevelésében logikus és jól átgondolt alapokon nyugszik.

Montessori módszere a századforduló idején egyértelmű célokat, feladatokat fogalmaz meg. Pedagógiai elvének egyedisége a megteremtett környezet, a speciális segédeszközök és az egyedülálló tanítási-nevelési módszerek sokszínűségében rejlik. Legfőbb értéke, hogy a módszer nem csupán gyógypedagógiai ellátásra szoruló, hanem egyúttal egészséges gyermekek nevelése esetén is alkalmazható, amit a szerző maga is többször kiemel. A korábban felsorolt tulajdonságjegyek összessége adja a valódi Montessori-mód-

szert lényegét: kizárólag az életszerű tanítási-nevelési technikák gyakorlata és az ehhez elengedhetetlen, gyermekekhez fűződő gyengédség, tisztelet és szeretet együttes jelenléte mellett történhet. Ennek megerősítéseként is Montessori meghatározza az elkerülendő elemeket és helytelen pedagógusi lépéseket, összeveti módszerét a korábbi gyakorlattal.

Montessori szerint módszerének köszönhetően már a 4–5 éves gyermekek is képesek folyékonyan írni-olvasni a Montessori-iskolákban. Úgy gondolja, a gyermekek alaposan megismerik az ábécé betűit, a hangok helyes kiejtését, illetve mindezek írását és olvasását. Mindemmel további betekintést nyerhetnek az aritmetika, a legalapvetőbb számtani műveletek (összeadás, kivonás), valamint a vizuális kultúra világába is. Az olvasó azonban jogosan teheti fel a kérdést, miként lehetséges 4–5 éves gyermekek ilyen magas szintű teljesítménye. Montessori pedagógiáját követően számos fejlődéslelektani kutatási eredmény született, melyek árnyalják ennek lehetőségességét.

A könyv alapvető forrás lehet minden gyermekkel foglalkozó szülő és pedagógus számára, hiszen a Montessori által megfogalmazott alapelvek személyes, megalapozott megfigyelésekkel és tapasztalatokkal alátámasztott megközelítésmódot kínálnak a gyermekek neveléséhez.

Maria Montessori (2011): *A gyermek felfedezése*. Cartaphilus Könyvkiadó, Budapest.

Pintér Tünde

SZTE BTK Neveléstudományi Doktori Iskola